

Нормативно-правове забезпечення регулювання інвестиційного процесу в Україні

В.Г. Кабанов

кандидат економічних наук,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

К.В. Цеков

магістрант,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Статтю присвячено аналізу вітчизняного інвестиційного законодавства. Висвітлено сучасний стан інвестиційного законодавства в Україні, проблеми та рекомендації щодо їх усунення.

Статья посвящена анализу отечественного инвестиционного законодательства. Освещено нынешнее состояние инвестиционного законодательства в Украине, проблемы и рекомендации к их устранению.

The article considers the analysis of the domestic investment legal base. The article under consideration gives prominence to the current state of investment legal base in Ukraine, its problems and ways of their solving.

Ключові слова: регулювання інвестицій, інвестиційний процес, нормативно-правове забезпечення, регулювання інвестиційної діяльності.

Постановка проблеми

На сьогодні інвестиційна активність є ключовим фактором розвитку економіки. Інвестиційне законодавство характеризується мінливістю та великою кількістю змін, відсутністю системності. Особливістю вітчизняного законодавства є те, що окремі аспекти в інвестиційній сфері регулюються нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного та земельного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідник Г.М. Калетнік зі співавторами вказують, що метою державної інвестиційної політики є створення конкурентного середовища та забезпечення структурних зрушень і зростання економіки [1, с. 233]. На думку Ю.Г. Гладкової, правове поле регулювання іноземних інвестицій в Україні, у нинішньому вигляді не забезпечує належних умов розвитку інвестиційної діяльності [2, с. 98]. Балака Г.А. наголошує на тому, що несприятливий інвестиційний і бізнес-клімат насторожують іноземних інвесторів з огляду на зростання ризиків [3, с. 141].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Нестабільність вітчизняного інвестиційного законодавства ускладнює процес інвестування в Україну. Відсутність системних реформ і фрагментарні зміни у законодавстві аж ніяк не сприяють поліпшенню інвестиційної привабливості нашої країни.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання інвестиційної діяльності в Україні та факторів, що впливають на інвестиційний клімат та економічне зростання; ідентифікація проблем і недоліків у вітчизняному інвестиційному законодавстві та визначення напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розпад СРСР, перехід України до капіталістичного ладу та ринкової економіки зумовив необхідність модернізації вітчизняного законодавства, зокрема щодо інвестиційного законодавства. Інвестиції сприяють економічному розвитку країни, створенню робочих місць, іннова-

ційним розробкам тощо. Однак в силу історичних, культурних і політичних особливостей Україні не вдалося провести миттєві реформи (відомі як «шокова терапія») за прикладом Польщі, і було обрано курс на поступові модернізацію й адаптацію. Після настання світової фінансово-економічної кризи 2008 р., коли ТНК і банківські фінансові групи були змушені оптимізувати капітал і почали виводити інвестиції із країн, що розвиваються, нестача інвестицій в Україні негативно вплинула на складну економічну ситуацію.

Останніми роками були помітні спроби щодо поліпшення вітчизняного законодавства у сфері інвестицій і ведення бізнесу, зокрема це засвідчує 112 місце України у 2014 р. у рейтингу Doing Business (порівняно зі 140 місцем у 2013 р.) [4]. Проте, незважаючи на певне поліпшення, стан інвестиційного клімату в країні все ще незадовільний.

Регулювання інвестиційної діяльності може відбуватися трьома шляхами (див. рис. 1).

Окрім цього розділяють пряму та непрямі форми державного регулювання інвестиційної діяльності. До прямої відносять прийняття законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність, надання фінансової допомоги окремим галузям, регіонам, виробництвам, встановлення державних норм і стандартів тощо. До непрямой форми відносяться бюджетно-податкова, грошово-

кредитна, амортизаційна політики тощо [5, с. 393].

Основою інвестиційного вітчизняного законодавства слугують такі закони: «Про інвестиційну діяльність» (прийнятий 18 вересня 1991 р.), «Про захист іноземних інвестицій на Україні» (прийнятий 10 вересня 1991 р.), «Про режим іноземного інвестування» (прийнятий 19 березня 1996 р.), «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» (прийнятий 31 березня 2005 р.), «Про інститути спільного інвестування» (прийнятий 5 липня 2012 р.), «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проєктів за принципом «єдиного вікна» (прийнятий 21 жовтня 2010), «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (прийнятий 13 жовтня 1992 р.), «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку» і Господарський кодекс України. Розглянемо основні пункти й особливості цих законів.

Основною метою ЗУ «Про інвестиційну діяльність» є забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності. Також цей закон спрямований на ефективне інвестування в економіку України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції. Цим законом встановлено загальні умови діяльності інвесторів на території України,

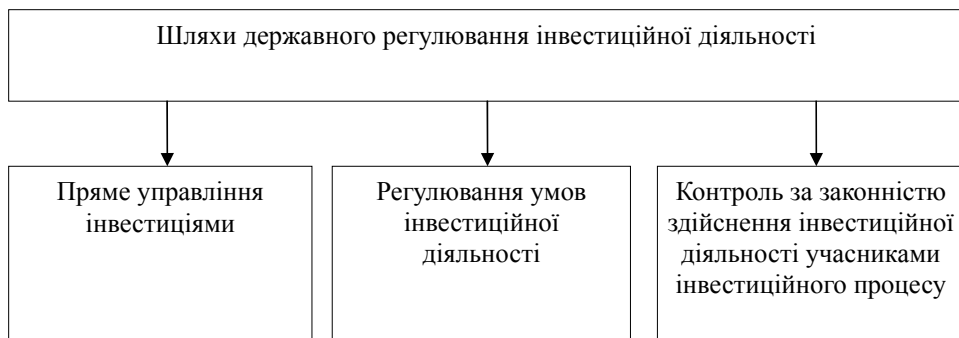

Рис. 1. Шляхи державного регулювання інвестиційної діяльності

Джерело: [1, с. 234]

загальні положення та порядок здійснення інвестиційної діяльності та державного регулювання інвестиційної діяльності [6]. Водночас, Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» гарантує захист законних прав, інвестицій і прибутків іноземних інвесторів на території нашої країни, а також визначає правовий режим діяльності іноземних інвесторів [7].

Закон України «Про режим іноземного інвестування» визначає види і форми здійснення іноземних інвестицій, урегулює відносини щодо державних гарантій захисту іноземних інвестицій, державної реєстрації та контролю за здійсненням інвестицій, іноземного інвестування у вільні економічні зони, розгляду спорів [8].

Закон «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» має на меті забезпечити захист конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності, створеними без залучення майна та/або коштів іноземного походження, та суб'єктами підприємницької діяльності, створеними за участю іноземного капіталу. Цим законом визначається режим валютного, митного регулювання та оподаткування підприємств, створених із участю іноземного капіталу [9].

Закон України «Про інститути спільного інвестування» спрямований на забезпечення залучення та ефективне розміщення фінансових ресурсів інвесторів, визначає правові й організаційні основи створення, діяльності та припинення діяльності суб'єктів спільного інвестування. У законі вказано активи та цінні папери інститутів спільного інвестування, їх обіг і викуп, визначено суб'єкти, що обслуговують діяльність таких інститутів і порядок розкриття інформації про них [10].

Закон «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» передбачає максимальне спрощення отримання послуг для суб'єктів інвестиційної діяльності. Згідно з ним принцип «єдиного вікна» – це спосіб взаємодії уповноваженого органу і суб'єкта інвес-

тиційної діяльності з метою підготовки та видачі пакета документів, який дає право на реалізацію інвестиційного проекту [11]. Законом визначено правові та організаційні засади відносин, пов'язаних із підготовкою та реалізацією проектів за цим принципом.

Варто згадати також закони України «Про індустриальні парки», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» і «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», що сприяють поліпшенню інвестиційної привабливості України. Так, перший закон визначає правові та організаційні засади створення та функціонування індустриальних парків на території України, а другий – правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків України [6]. Хоча закон «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» і дійсний, проте зі змінами № 2505-IV від 25 березня 2005 р. було скасовано податкові й інші пільги, що надавалися підприємствам, які функціонували у вільних економічних зонах [12, с. 6].

Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні визначає проблеми в Україні у сферах інвестицій та інновацій, шляхи й етапи виконання програми, форми надання державної підтримки інвестиційних та інноваційних проектів, базові галузі економіки, у яких реалізуються ці проекти [13].

Однак існують проблеми із законодавством, що регулює ринок цінних паперів. Зокрема, досі не прийнято ЗУ «Про деривативи», що практично унеможлиблює впровадження на біржовому ринку нових похідних фінансових інструментів [14].

Таким чином, в Україні вже створено єдине правове поле у сфері регулювання інвестиційної діяльності. Водночас низький обсяг прямих іноземних інвестицій в українську економіку та низька ділова активність закордонних компаній демонструють неефективність функціонуючої

системи вітчизняного інвестиційного законодавства.

Згідно з І.П. Мойсеєнком, факторами, що впливають на динаміку іноземних інвестицій, є:

- внутрішня політична стабільність;
- характер і темпи здійснення реформ;
- стабільність економічного законодавства;
- гарантії недоторканності приватної власності та закордонних вкладень;
- сприятливі зовнішньоекономічні умови [15, с. 100-101].

Проілюструвати це можна так (див рис. 2): серед вказаних факторів – чотири внутрішніх, що залежать від політики держави, і один зовнішній – сприятливі зовнішньоекономічні умови, до яких держава мусить адаптуватися. Зовнішньоекономічні умови впливають як на проведення державної політики, так і на економічне зростання в країні. Водночас, внутрішні фактори впливають на стан економічного клімату та економічний розвиток країни. Темпи економічного зростання залежать від інвестиційного клімату, яке, у свою чергу, впливає на її інвестиційну привабливість.

На жаль, із чотирьох вищенаведених факторів українська держава на сьогодні забезпечує лише один: гарантії недоторканності приватної власності. Щодо інших варто розглянути юридичні, економічні, політичні та суспільні особливості України, виходячи зі специфіки країни та теперішніх тенденцій:

– крім названих законів, в Україні існує велика кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері інвестицій;

– відсутність збалансованості та системності в питаннях як інвестиційного законодавства, так і вітчизняного, натомість відбувається його «точкова» адаптація або реформування;

– відсутність в Україні досвіду стабільності державних інституцій і довіри до них з боку громадян, порівняно з країнами Заходу;

– соціальна напруга та політичні катаклізми;

– структурні деформації в українській економіці;

– низька активність населення та велика недовіра до вкладання коштів у фінансові інструменти.

Звичайно, нормативно-правове забезпечення серед вказаних факторів відіграє лише часткову роль, однак на майбутнє потрібно враховувати такі рекомендації:

– потрібне розроблення відповідних законів щодо регулювання випуску, обігу й контролю фінансових похідних інструментів;

– програми та закони повинні розроблятися з урахуванням їх впливу на всю цілісну й узгоджену законодавчу систему;

– необхідно забезпечити втілення програм і законів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в країні;

– з урахуванням історичної специфіки України бажаний перехід до американ-

Рис. 2. Вплив державної політики на економічний розвиток країни

Розроблено автором на основі: [15, с. 100-101]

ського типу регулювання замість німецького (тобто до принципу «дозволено все, що не заборонено» замість деталізації кожної дії).

Висновки

В Україні вже створено єдине правове поле для сфери інвестування. Упроваджуються закони України, що мають на меті вдосконалити вітчизняне законодавство

та підвищити інвестиційну привабливість країни. Однак інвестиційне законодавство характеризується регулярною змінністю, хоча поволі стабілізується. Відсутність системності та взаємоузгодженості вітчизняного інвестиційного законодавства, а також надмірне регулювання в деяких сферах ускладнює залучення інвестицій в країну.

Література

1. *Калетнік Г.М.* Державне регулювання економіки : Навчальний посібник / Г.М. Калетнік, А.Г. Мазур, О.Г. Кубай. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 428 с.
2. *Гладкова Ю.Г.* Сучасний стан та проблеми вітчизняного нормативно-правового регулювання інвестиційних відносин за участю іноземних інвесторів, в аспекті членства України в СОТ / Ю.Г. Гладкова // Європейські перспективи. – 2011. – № 4, ч. 1. – 189 с.
3. *Балика Г.А.* Сучасний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в Україні / Г.А. Балика // Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. – 2012. – № 4 (63). – 184 с.
4. Easing of doing business in Ukraine // Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/>
5. *Савіцька О.П.* Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні / О.П. Савіцька // Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12888/1/060_Derzhavne%20reguljuvan_391_398_714.pdf
6. Інвестиційне законодавство : стан, проблеми, перспективи // Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>
7. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» № 1540а-ХІІ від 10 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – С. 616.
8. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96-ВР від 19 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19. – С. 80.
9. Закон України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» № 1457-ІІІ від 17 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 12. – С. 97.
10. Закон України «Про інститути спільного інвестування» №5080-VI від 5 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 29. – С. 337.
11. Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» №2623-VI від 21 жовтня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 11. – С. 70.
12. *Княжанський В.* Інвестиції для «битих» / В. Княжанський // Газета «День». – 2013. – № 211 (4094). – 12 с.
13. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>
14. *Поллок М.* Регулятор отказал Украинской бирже в запуске нового дериватива / М. Поллок М. // Капитал. – 2013. – № 156. – С. 7.
15. *Мойсеєнко І.П.* Інвестування : Навчальний посібник / І.П. Мойсеєнко – К. : Знання, 2006. – 490 с.